راپەڕين لە سەرەتاوە تا كۆتايى.. عەلى مەحمود محەمەد

روداوەكان دواى راپەڕين ئەگەر ئەنجامى نەبوايە, كەس خۆى ناكردە خاوەندى, وەك ئەوەى 17ى شوباتى 2011, سەركەوتن باوكى زۆرە, شكستيش هەتيوە, ئەستاش ئەنواع چيرۆكى بۆ دەهێننەوە, هەمووشى ناڕاستن.
لە راستيدا راپەڕين شكستى خوارد, هەڵاتنى خەڵك دواى شكستەكە كە ناوى كۆڕەوە, بەهۆى وێنە تراژيدييەكەيەوە سەركەوت, لەوەشدا پارتەكان رێگر بوون, شەوى كۆڕەوى 1991-3-31, تا بەيانى رێگريان كرد لە هەڵاتنى خەڵك لە شارى هەولێر, خەڵكيان خستە بەردەم ئاگرى بەعس. يەكێك نييە بڵێ من يەكەم كەس هەڵاتم؟, ئەندازيارى كۆڕەوم.

پێشينە مێژوويينيەكان

ئەگەر باسى راپەڕينى 5ى ئادارى 1991 ى گەلى كوردستان بكەين, ناتوانين باسەكە دەرباز بكەين بێ ئەوەى بچينەوە سەر داگيركردنى كوەيت و جەنگى كەنداوى دوو و راپەڕينى باشوورى عێراق كە ئيسلامى سياسى شيعە ناوزەديان كردووە بە راپەڕينى شەعبانييە, چونكە ئەگەر پانۆرامايەكى هەمە لايەنە نەخەينە بەردەست, وا دەبينرێت كەسێك هاتووە لە كوردستان راپەڕينى ئەنجامداوەو كۆشكە زستانييەكانى قەيسەرەكانى يەك لە دواى يەك گرتووەو فەتحيانى كردووە, بۆيە كە باسى راپەڕين دەكەين دەبێت روداوەكانى ئەو 7 مانگ و سێ رۆژە لە 1990-8-2 ەوە بۆ 1991-3-5 بە وردى بخوێنينەوەو چاوێك بە تەقويمى رۆژەكانيدا بخشێنين, هەڵسەنگاندن بۆ وردو درشتى روداوەكانى بكەين, هەمووى تەواوكەرى يەكن.
خۆ لەماوەى هەشت ساڵەى جەنگى ئێران عێراقدا ئەم لايەنە سياسيانەى كوردستان و عێراق هەزاران جاريش نەبێت سەدان جار داواى راپەڕينيان لە خەڵك كرد, كەسيش گوێى لێيان نەگرت.
دەشێت كەسێك, فەرماندەيەككى پلە يەك يان خوارتر دواى دەستپێكى راپەڕين لە عێراق بۆ 5 رۆژ و زياتريش لە كوردستان نەخشەى گرتنى شارو شارۆچكە و مەخفەرى پۆليس و رەبايەيەك و دەزگايەك و خۆپيشاندانێكى داڕشتبێت, يان حيزبێك يان چەند حيزبێك دواى ئەنفال ورە بە بەريا هاتبێتەوە چەند مەفرەزەيەكيان لە كێوى خەڵكى ناردبێتە خوارەوە, وەلێ لە گشتدا روداوەكان پێمان دەڵێن راپەڕين و كۆڕەو محاڵەو بارودۆخى زاتى نەك مەوزوعى هێنابيانيەتە پێشەوە,

ب□ک□ کارە زاتییەکان دوای رووداوە مەوزوعییەکان کە گرتنی کوەیت و لێدانی عێراق و سیناریۆی خەیمەی سەفوان خولقاندویەتی, کارەساتی ئەو رۆژانە هێندە گەورەن مێژووی جیهانیان گۆڕی, جیهانیان لە جوت جەمسەرییەوە کردە تاك جەمسەری, هەموو کورد لەناو رووداوەکاندا دڵۆپێکە لە دەریایەکدا.

پانۆرامای شەڕی دووەمی کەنداو"کوەیت"

لە کاتێکدا جیهان بەرەو رووی داگیرکاری کوەیت لە لایەن عێراقەوە ببوو□وە بە یەکێتی سۆڤیەتیشەوە, بۆ یەکەمجار ڤیتۆی بۆ پشتیوانی لە عێراق بەکار نەهێنا لە نەتەوەیەکگرتووەکان, ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکان هەمان رۆژ برشیاری 660 دەرکرد, داوای لە عێراق کرد دەست بەجێ بکشێتەوە لە خاکی کوەیت, هەروو□ها لە رێکەوتی 8-7 ئەمەریکا ئۆپەراسیۆنی قەڵغانی بیابانی راگەیاند, لە 16ی سەپتەمبەریش بڕیاری 667 ی بە کۆی دەنگ دا, کە عێراق تا 15ی ئۆکتۆبەر لە کوەیت بکشێتەوە. لە رێکەوتی 15ی ئۆکتۆبەری 1990 عێراق بڕیاری دا نەکشێتەوە لە کوەیت, بە دوایدا هاوپەیمانی جیهانی ئۆپەراسیۆنی زریانی بیابان رایگەیاند"ئۆپەراسیۆنی رزگاری کوەیت", کە لە رێکەوتی 17ی یەنایەرەوە بۆ 28ی فبرایەر بۆ ماوەی 43 رۆژ بەردەوام بوو. ئۆپەراسیۆنەکە پێك هاتبوو لە هاوپەیمانی سوپای 34 وڵات و بە بەشداری 966344 سەرباز کە 74%یان ئەمەریکی بوون.

لێدانی عێراق

لە بەرەبەیانی رۆژی پێنجشەممە رێکەوتی 17ی جەنیوەرییەوە فرۆکە جەنگیی□کانی هاوپەیمانان سەرتاپای عێراقیان بۆردومان کرد, بە بەشداری 2430 فڕۆکەی پێشکەوتووی نوێی ئەوێ رۆژێ, هاوپەیمانان لە ماوەی چل و دوو رۆژدا109867 جار بۆردومانی ناو عێراقیان کرد, بەڕێژەی 2555 جار لە رۆژێکدا, رۆژانە 60624 تەن باروتیان بەسەر خ□□□ك و داز□گا س□ڤیلەکان و سەربازگاکانی عێراقدا دەباراند, عێراقیان غەرقی دوکەڵ و ئاگرو خوێن و مەرگ و وێرانە کرد, شوێنەوارە تەندروستی و ژینگەییەکانی ئەو جەنگە تا هەنووکە ماوە, تەنها لە جارێکدا لە پەناگەی عامریە لە شاری بەغدا ئێسك و پروسکی 315 ژن و منداڵیان هاڕی و تاوانی جەنگیان ئەنجامدا.

هاوکات ئەمەریکا بە رۆکێتی دور هاوێژی کرۆز و بۆمبی هیشۆیی و بۆمبی زیرەك و چەکی لیزەری پێشکەوتوو تا دەگاتە یۆرانیۆمی چاککراو لە عێراقی دەدا, 288 تۆماهۆکی لە دەریای سورەوە بە عێراقەوە نا, عێراقیش 86 سکودی نا بە ئیسرائیل و سعودییەوە, بە

گشتی لە دوای جەنگی کەریاوە ,شەڕی کوەیت گەورەترین جەنگ بوو لە جیهاندا لە ماوەی چوار دەیەدا. لە بەرامبەردا سەدام حوسێن لە هەمان رۆژی راگەیاندنی زریانی بیابان, دایکی جەنگەکانی راگەیاند کە لای عێراقییەکان بە دایکی دۆڕانەکان بەناو بانگ بوو.

لەسەر داوای یەکێتی سۆڤیەت لە رێکەوتی 22ی شوبات, عێراق رازی بوو هێزەکانی لە ماوەی 24 کاتژمێردا لە کوەیت بکشێنێتەوە, لە رێکەوتی 24 ی فیبریوەری 1991 هاوپەیمانان هاتنە ناو کوەیتەوە, 26 مانگ لە هێزەکانی عێراقیان دا کە لە باری پاشەکشەدا بوو, لە ئەنجامدا لە ماوەی چەند کاژێرێکدا 70 بۆ 100 هەزار سەربازی عێراقی کوژران و 60000 کەسیان بە دیل گیران, بە یەکێك لە گەورەترین تاوانەکانی مێژوو تۆمارکرا, لە گەڵ تێکشکانی4000 تانك, 3100 تۆپ, 1856 ئۆتۆمۆبیلی سەرباز گواستنەوە. ئەوەشمان لە یاد نەچێت لە 23ی یەنایەر لە کۆی 750 فرۆکەی جەنگی عێراق تەنها 122 فرۆکەی بۆ ساغی مابوو, ئەویشی تەسلیم ئێران کرد, ئەویش دەستی بە سەردا گرت. لە کاتێکدا لە ماوەی 8 ساڵەی شەڕی ئێران – عێراقدا, هێزی ئاسمانی عێراقی جوڵەی لە هێزی ئاسمانی ئێرانی بڕیبوو, هەمان ئەو فڕۆکانە تاوانیان دژ بە ئێران ئەنجام دەدا, ئێستا لەسەر سینی زێڕین لە لایەن سەدامەوە پێشکەش ئێران دەکرێت.

عێراق لە پاشەکشەدا لە کۆی 1080 بیرە نەوتی کوەیتی 727 یانی تەقاندەوە, ملیۆنێك بەرمیل نەوتی رژاندە کەنداوی عەرەبییەوە, 128 پەڵەی نەوتی گەورە کەنداوی عەرەبی داپۆشی, بەمەش گەورەترین تاوانی ژینگەیی لە مێژوودا ئەنجامدا. لە جەنگێکی 99 کاتژمێریدا دۆڕانی خۆی راگەیاند, جۆرج بۆش لە 27ی مانگ ئازادکردنی کوەیتی راگەیاند, 28ی مانگ ئەمەریکا کۆتایی جەنگی راگەیاند.

وێنای شکستی سوپای عێراقی ئەو رۆژانە لە جەنگی جیهانیشدا نەبووە, ریزی دیلەکان و تەرمی قەراغ رێگاو بانەکان و دوکەڵ و تارمایی ئامێرە تێکشکاوەکان لە ناو چڕە دوکەڵی بیابانی پان و بەریندا شاشەی تەلەفزیۆنەکانی لە جیهاندا داگیر کردبوو, عێراق سێیەکی سوپاکەی لەو 99 کاتژمێرە جەنگە لە دەستدا.

خێمەکەی سەفوان

رێکەوتی 2-3-1991 نەتەوە یەکگرتووەکان بڕیاری 686ی راوەستانی جەنگی دا, تیایدا عێراق رەزامەندی دا لە جێبەجێکردنی هەر 12 بڕیارەکەی لەو بڕیارە ئاماژەی پێ درابوو. بۆ جێبەجێکردنی تەکنیکی راوەستانی جەنگ , دانوسانەکانی ئاگربەست لە ٣ی ئازار لە ژێر خێمەی سەفوان دەستیپێکرد.

کۆبوونەوەکە لە فڕۆکەخانەی سەنام، سەر بە قەزای سەفوان، لە

کاتژمێر 11:30 سەرلەبەیانی لە کێشەکی ئاڵۆز و بارگاوی بە تەوقە کردن , وە پشکنینی هەموو بەشدار بووان دەستیپێکرد. شاندی هاوپەیمانی ترساون لەوەی شاندەکەی عێراق بۆمب رێژ کرابێتن خۆیان بتەقێننەوە, بۆیە بە وردی هەموو پشکێنراون, کە بوونەوەکە کاتژمێرێکی خایاند.
شاندی عێراقی پێکهاتبوو لە لیوا سوڵتان هاشم جێگری سەرۆکی ئەرکانی ئۆپەراسیۆنەکان و جەنەراڵ سەلاح عەبود فەرماندەی فەیلەقی سێ و دەریاوان نەوفال عەبدول حەفیز وەك وەرگێڕ. شاندی دانوستانکاری هاوپەیمانی پێکهاتبوو لە ژەنەراڵ نۆرمان شوارزکۆف فەرماندەی هێزەکانی هاوپەیمانان و شازادە لیوا خالید بن سوڵتان بن عەبدولعەزیز فەرماندەی هێزە هاوبەشەکانی عەرەب.
بە پێی رێکەوتنەکان نابوایە هیچ چەکێك کە تێك نەشکێنرابوون لە جێگای خۆیان جوڵە بکات, بەڵام رێگا بە کشانەوەی لیوای زرێپۆشی پاسەوانی کۆماری درا, تایبەت بە ئاسایشی ناوخۆیی, بەڵام لە کشانەوەیا لێی درا, هەروەها رێگا بە هەندێك کەرتی سەربازی دیکە درا.
لەسەر داوای سوڵتان هاشم لایەنی ئەمەریکی بەهۆی ئەوەی گوایە پردەکانی عێراق زۆریان روخاون بەهۆی بۆمبا بارانەکانەوە, ڕەزامەندی دەربڕی لەسەر بەکارهێنانی هەلیکۆپتەرەکانی عێراق لە چوارچێوەی سنوری وڵاتەکەی بۆ گواستنەوەی برینداران و بەرپرسان و حاڵەتەکانی دیکە, بەمەش دەرگای جەهەنەم لە بەردەم ناڕەزایەتییەکان کرایە سەر پشت.

راپەڕینی باشووری عێراق

لە 28ی شوباتەوە, شاری بەسرە جمەی دێت, چ لە ئەو سەربازانەی بە ساغی و بە برینداری لە ریزە دورو درێژەکاندا بە دوای یەك, دەڕۆی مێرولەن, بە برینداری و سیمای خۆڵاوی و دوکەڵاوی چەکنەوە, بە سکی برسی و جەستەی تێك شکاوەوە ملی رێگایان بەرەو ناو خاکی عێراق گرتەتە بەر. لە لایەکی دیکەوە کەسوکاری سەربازان لە هەموو عێراقەوە لە سەرسنووری کوەیتەوە تا بەسرە کۆبونتەوە بە هەواڵپرسی رۆڵەکانیان.
لەم بارودۆخەدا لە کۆتا ڕۆژی مانگی شوباتی ساڵی ١٩٩١ پریشکی راپەڕین لە عێراق لە شارۆچکە سونەیە سنوورییەکانی ئەبو خەسیب و زوبەیری ٦٠-٧٠ کیلۆمەتر لە باشووری بەسرە دەستی پێکرد، رۆژی دواتر لە رێکەوتی ١ی ئازار راپەڕین شاری بەسرەی گرتەوە؛ سوق ئەل شویوخ لە ٢ی ئازار؛ ناسریە و نەجەف و کوفە لە ٤ی ئازار؛ کەربەلا

لە ٧ی ئازار؛ پاشان عەمارە و كوت و هەموو باشووری گرتەوە.
گوایە هەمان رۆژ 28-2-1991 لە شاری ناسریە ئەندامێكی حیزبی دەعوە دروشمی داوەو خۆپیشاندانی كردووە, بارەگای پۆلیس گرتراوە, دەست بەسەر چەكدا گیراوە, بەڵام بە بەرفراوانی پشت راست نەكراوەتەوەو روداوەكە لە ئاستی راپەڕین نەبووە.
شەفەری زرێپۆشێك بە ناوی خەلیل جوەیبار كە لە نێو ئەو سەربازانەدا بوو لە زوبێرەوە كەوتنە رێ بە شاری بەسرە تاكو بڵێسەی شۆڕشەكە هەڵبگیرسێنن لە بەسرا وتی: سەدام پێشتر هێزەكانی پاسەوانی كۆماری بە شوێنێكی ئارام كشاندەوە, ئەمە 100 كیلۆمەتر بە پێ هاتینەوە بۆ ناو خاكی عێراق , برسی و تینوو و ماندوو بووین. لە زوبەیر بڕیارماندا كۆتایی بە سەدام و ڕژێمەكەی بهێنین, تەقەمان لە وێنەی سەدام كرد, سەدان سەربازی پاشە كشەكردوو بەشداریان لە ڕاپەڕینەكەدا كرد, تا پاشنیوەڕۆ بوینە هەزاران سەرباز, خەڵكی سڤيل پشتگیریان كردین و هاتنە ناو راپەڕینەكە, هێرشمان كردە سەر بارەگای حیزبی بەعس و دەزگای ئەمن و گرتمان , بە كاتژمێر 3ی بەیانی رۆژی دواتر واتا 1ی ئازار راپەڕین گەیشتە شاری بەسرە.
ڕاپەڕینەكەی شاری بەسرە لەلایەن محەمەد ئیبراهیم وەلی ئەفسەرێكی عێراقی سەرپەرشتی كرا و هێزێكی لە تانك و زرێپۆش و بارهەڵگر كۆكردەوە بە هێرشكردنە سەر پارێزگا و فەرمانگەكانی پارتی بەعس و بارەگا ئەمنییەكان, زۆرینەی ڕەهای دانیشتوانی شاری بەسرە پشتیوانی شۆڕشیان كرد, سەربازەكان چالاكانە بەشداریان كردو لەوانە فەوجی 24ی میكانیك, دەرگای زیندانیان شكاند و سەدان زیندانی ئازاد كران.
لە سوق الشیوخ سێ گروپی چەكدار هێرشیان كردە سەر شارەكە. نزیكەی هەموو هاوڵاتییان ڕژانە سەر شەقامەكان و پەیوەست بوون بە راپەڕینەوە, عەبدول شەباجە ئەندامی مەجلیسی نیشتمانی عێراقی و بەعسی پێشوو لە سەرەتادا سەركردایەتی بزووتنەوەكەی كرد لە سوق ئەلشیوخ.
لە رێگای سنووری ئێرانەوە هێزە شیعەكانی وەك ئەنجومەنی باڵای ئیسلامی و حیزبی دەعوەو ئیتڵاعا و سوپای پاسداران زوو هاتنە ناو عێراقەوە, بە رێكخستنی خۆپیشاندەران و ئاراستەكردنی و دەست بەسەرداگرتنی, دیارە لە زووەكەوە لە ژێر فەرماندەیی قەرارگای نەسری سوپای پاسداران ئامادە كرابوون.

هەڵوەستە سەرەتاییەكان

محەممەد باقر ئەلحەكیم سەرۆكی ئەنجومەنی باڵای ئیسلامی عێراق لە

بەیاننامەیەکدا دوای دەستپێکردنی هێرشی ئاسمانی لە رێکەوتی (17ی ژانویەی ١٩٩١) کە لە بەیروتەوە راگەیەنرا، فەرمانی بە لایەنگرانی خۆی لە ئەنجومەنی باڵای شۆڕشی ئیسلامی لە عێراق دا کە بچنە ناو هێزەکانی باڵی سەربازی ڕێکخراوەکەیەوە، هەروەها ئەو کەسانەی ڕاسپارد کە لە نزیك سنووری ئێران و عێراق جێگیر بن لە بەرامبەر "دەستدرێژی ئەمریکا". حزبی شیوعی عێراقیش دەستدرێژی ئەمریکای شەرمەزار کرد. مەسعود بارزانی سەرۆکی پارتی دیموکراتی کوردستان و یەکێتی نیشتمانی کوردستان یش دژی بژاردەی شەڕ بوون؛ هەروەها بەرەی کوردستانی کە هاوپەیمانی حزبە کوردییەکان و هەرێمی کوردستانی حزبی شیوعی عێراق پێك هاتبوون، سەرجەم ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکانیان لە دژی سوپای عێراق لە کوردستان ڕاگرت بۆ ئەوەی " لە پشتەوە چەقۆ لە سوپاکە نەدەن".
هاوکات تارانیش لەو رۆژگارە بووە شوێنی پەیوەندییەکانی عێراق, وەك ئال حەکیم وتەنی لەبەر تاریق عەزیز ئاگایان لە ئۆپۆزسیۆن نەمابوو, نزیك سەت رۆژی تەواو هاوپەیمانییە چوار قۆڵییەکەیان" قەرارگای نەسر, مەجلس ئەعلا, پارتی, یەکێتی" کۆبونەوەشیان نەکرد.

ئاراستەی خۆپیشاندانەکان باشوور بۆ کوێ؟

لە سەرەتادا راپەڕین خۆڕسکانەو هەڵگیرسا, هیچ پەیوەندی بە هەوڵەکانی قەرارگای نەسر و مەجلس ئەعلاو کۆماری ئیسلامی ئێرانەوە نەبوو.
وەك مەوفەق رەبیعی یەکێك لە سەرکردەکانی حیزبی دەعوە وتەنی راپەڕیووە سەرکەوتووەکان گروپێکی هەمە چەشن لە سەربازانی سونەو بەعسی و چەپ و هەموو چین و توێژەکانیان لە خۆ گرت.
رەبیعی پێی وابوو ئەوانەی بە هەڵگرتنی وێنەی خومەینی و حەکیمەوە لە ئێرانەوە گەڕانەوە تەنها بۆ لە باربردنی راپەڕینەکە سەرکەوتوو بوون.
نەوشیروان مستەفا لەو بارەیەوە دەڵێت" لە راستیدا راپەڕینی باشوری عێراق سەرەتاکەی شتێکی عەفەوی بو، هێزێك لەو هێزانەی بە شکاوی لە کوەیتەوە کشایەوە بۆ بەسرە، لولەی تۆپەکەی کردە یەکێك لە وێنەکانی سەدام و دایە بەر تۆپ ئیتر خەڵك راپەڕی و پەلاماری دامودەزگاکانیان دا. ئەو کاتە مەجلسیش کادر و چەکدارەکانی خۆی ناردەوە بۆ شارەکانی جنوب. لە راستیدا مەجلیس لەوەدا خەتایەکی گەورەیان کرد، هەرچەندە پێش ئەوەی هیچ کارێك دەست پێ بکەن، بەڵێنی ئەوەیان بە ئێمە دابو، کە شیعاراتی دینی نەهێننە ناو راپەڕینەکەوە، بەڵام ئەو بەڵێنەی خۆیان بەجێ نەهێنا. پێشم وایە

زەرەرێکـــی زۆر گەورە لەوان و لە ئێمەش کەوت، لە ئەنجـــامی ئەو شیعاراتە دینی و رەسمانەوە، کە خەڵك هەموی ئەزانێ چۆن بوە، لە ناو شارەکانی جنوبدا چالاکیان نواند. لە سەرەتادا ئێمە وەکو سێ رێکخـراو تەنسـیق لە نێوانمانـدا هەبـو، بەڵـام کە راپەڕینەکە لە جنوبی عێراق دەستی پێ کرد تا حەدێکی زۆر پێیان وابو ئیتر مەسەلەکە حەسم بوە، ئەوەندە گوێیان نەئەدا بە ئێمە، بۆ ئەوەی تەنسیق لەگەڵ ئێمە بکەن. خۆیان خەریکی خۆیان بون، تا بەرەو تێك شکان چون. ئەو تەنسیقە ئەگەر ببوایە موحتەمەل بو زیاتر سودی هەبێ، یـان ئەگەر ئەوان ئەو دروشمە دینیانەیـان نەهێنـایەتە نـاو مەسەلەکەوە، رەنگ بو وا چاوپۆشیـیان نەکردایە لە لێدانی ڕاپەڕین دا لە رۆژانی راپەڕین.”.

بە وتەی ئیـبرهیم ئەحمەد تــوێژەر “راپەڕیــن کەم خۆی گـرت و زۆری نەبرد فەوجەکانی سوپای پاسداران و ئیتڵاعات و بەدرو حیزبی دەعوە کە چـاوەڕوانی رۆژێکـی وابـوون سـواری سـەری راپەڕینەکە بـوون و لەباریان برد, وێنەی خومەینی و درووشمی شیعەگەرایان بەرز کردەوە.

بە وتەی ئیـبراهیم ئەحمەد “ئەوان هەڵیانکوتـایە سـەر زینـدان و بنکەکـانی پۆلـیس, ئەوانەی ت□م□نبـار بـوون بە کـوشتن و دزیکـردن ئازادیـان کـرد, هێرشیـان دەکـردە سـەر دامەزراوە دەوڵەتـی و کۆمەڵایەتییەکـان تاڵانیـان دەکـرد، لە کـوچە و گەڕەکەکانـدا دەسوڕانەوە دەستدرێژییان دەکردە سەر مال□ و دوکانەکانی خەڵك, تەنانەت هەندێکیان دەستدرێژییان دەکردە سەر ژنانیش”.

دوای سەرکوتی راپەڕین ئێرانییەکان داوای چارەنووسی 150 ئەفسەری سوپای پاسدارانیان لە عێراق کردووە, گوایە لە راپەڕین بزر بوونە, عێراقیش پێیانی وتووە ئێمە لەو کاتە لەگەڵ ئێوەدا لە جەنگدا نەبووینە, کەسی وامان لا نییە, دوای روخانی سەدام ئەوانە کراونەتە شەهید لە عێراق و شەهیدانەیان بۆ دەرچووە.

لەو سەرو بەندەدا هێزەکانی هاوپەیمانی ئامادە نەبوون پێشوازی لە نـوێنەری خۆپیشانـدەرانی بـاشوور بکەن, هۆکـارەکەشی بـاڵـا دەسـتی ئاراسـتەی کۆمـاری ئیسلامـی ئێـران و ئیسلامـی سیاسـی بـوو لە راپەڕینەکەیان.

پێش راپەڕین لە یاداشتی حازم کوتك و سەید کاکە

بزانین پارتەکانی باشووری کوردستان لە ئێران پێش داگیرکردنی کوەیت خەریکی چی بوونە, مام سەید کاکە لە یاداشتەکانی خۆیدا دەنووسێت”پێشمەرگە دەستیان بەنوێژ کردبوو لە ترسی ئەوەی نەبادا لە ئێران دەربکرێن, لە هەموی سەیرتر دەیان وت کورد بە هەموو شت

رازیەو وایان دەزانی ئەو قاچاخچیانە بە سەدامی دەگیچرشنەوە ,
ئەمە حاڵی هەموو لایەنەکان بوو تا سەدام کەتی گرت. “.
ئیتر نازانم مام سەید بۆ خۆی ئاگاداری ئەمەیە کاك حازم کوتك لەسەر پارتەکەی نوسیویەتی یان نا؟ “جەنگای داخە تفەنگی ئەوانەی تەسلیم دەبوونەوە لە لایەن هەندە بەرپرسی قاچاخچی دەبران بۆ زەوەی مەرگەوەر دەفرۆشان، بۆ تایبەتی بەرپرسانی یەکەتی و سەسیالست.وەك ئەوەی بە ژیانیان پەیوستیان بە چەك نەبەتەوە ل324”. کەواتە ئەم پارتانە زەریان پێش داگیرکردنی کوەیت پەیوستیان نە بە بیروباوەڕ مابوو, نە بە تفەنگیش.
مام جەلالیش لە یاداشتەکانیدا دەڵێت سەرکردایەتیمان چاویان لە مفاوەزات بوو, یانی بەتەمای رەحمەتی سەدام بوونە لایەکیان لە بکاتەوە.

ڕۆڵی ئێران لە ئامادەکارییەکان

ئێران لە رۆژەکانی یەکەمی داگیرکردنی کوەیت, گرنگی بە پارتی و یەکەتی و مەجلس ئەعلا دەدات, هاوپەیمانیەتییەکان لە ژێر سەرپەرشتی و رێنوێنی قەرارگای نەسر بە دروست دەکات, پارتی و یەکەتی لە پاڵ بەرەی کوردستانی لەو هاوپەیمانیەتییەش کەدەبنەوە, لەسەر لە یاداشتەکانی خۆیانەوە بەشێك لە پانەرامای هەوڵەکانی قەرارگای نەسر دادەنێین, هەرچەندە ماوەی 3 مانگەك بە وتەی خۆیان کەماری ئیسلامی ئێران ئیهمالیان دەکات.
لایەنە کوردییەکان پێشتر 19 چالاکی هاوبەشی لەگەڵ پاسدار ئەنجام دابوو, لەو چالاکیانە , پارتی 8, ینك 6 یان بەرکەوتبوو, ئەوانی دی حیزبوەلاکەی ئەدهەم پارزنی و حسك ئەنجامیان دابوو, بەیە لەك تەگەیشتن و مومارەسەری رێلچی وەستاو شاگردییان لەگەڵ یەکتر کردبوو.
بارزانی دەڵێت”لەم چوارچەوەیەدا شەوی 6لەسەر 7ی ئابی 1990,شاندەکی ئێران کە پێك هاتبوو لە هەر یەکە لە مەسجدی، مەجید سەفایی، ئارامش لە لەکەینەوەو تویژینەوە، جەواد جەعفەری، بەرپرسی دەزگای (ئیتەلاعات) و شەرعی، بەرپرسی چالاکییەکان، سەردانی ئاژانیان کرد و لە کۆبونەوەیەکدا باس لە بارودۆخی نوێ و دوا پێشهات و گۆڕانکارییەکان کرا، هەروەها باس لە چۆنیەتیی خۆ ئامادەکردن لەم قەناغە کرا “.
بەلام نەوشیروان مستەفا باسی لیژنەی سێ قۆڵی دەکاتو قەرارگای نەسردەسەڵتەوە”دوای ئەوەی عێراق کوەتی داگیر کرد، ئەمە لیژنەیەکی سێ قۆڵیمان هەبو، لە نوێنەرەکی یەکەتی، نوێنەرەکی پارتی و

نوێنەرێکی مەجلیسی ئەعلای شۆرشی ئیسلامی. زنجیرەیەك كۆبونەوەیان کرد. دو لیژنە بون، لیژنەیەکیان لیژنەیەکی سیاسی بو بۆ تەنسیقی سیاسی، لیژنەیەکیان لیژنەی عەسکەری بو بۆ ئەوەی تەنسیقی عەسکەری بکەین. ئەو لیژنانە مەجموعەیەك ئیحتیمالاتیان باسکرد”.
فەرەیدوون عەبدولقادرو بارزانیش دەڵێن” 14ی شوبات بارزانی و نەوشیروان مستەفا سەردانی کرماشان دەکەن” لەم کۆبوونەوەیە لە گەڵ قەرارگای نەسر و مەجلس ئەعلا دادەنیشن. ئەم کۆبوونەوانە تا راپەڕین لە ژێر سەرپەرشتی ئاغای محەمەد سەرکردەی قەرارگای نەسر بەردەوام دەبێت. بە وتەی کاك فەرەیدون ئاغای محمدی، وەك سەرکردەی قەرارگای نەسر، دیاری کرابو بۆ هاوئاهەنگی!.
تەنانەت کاتێك لە سەرەتای مانگی ئازارەوە هێزەکانیان دەنێرنەوە, قەرارگای رەمەزان ئاگاداری چونەوە بۆ ناوەوەی هەندێکیان دەبێت و پێداویستییەکانیان بۆ دابین دەکات.
کاتێك راپەڕین دەست پێدەکات فشارەکان لەسەر لایەنە کوردییەکان زیاد دەکەن بۆ ئەوەی بەرەیەکی نوێ بکەنەوە, فشار لەسەر باشوور كەمبێتەوە” سەعات دەی ڕۆژی 01/03/1991 سەرداری مەسجیدی فەرماندەی قەرارگای ڕەمەزان هاتە لای نەوشیروان مستەفا لە زەڵێ، بە سەعات 12 ی نیوەڕۆش شێخ مەولای سەرکردە لە مەجلیسی ئەعلا گەیشت و بەشداری کۆبوونەوەکەی کرد “.

کۆبونەوەکان بەرەی کوردستانی و ڕاپەڕین

بەرەی کوردستانی نەخشەی B ی پارتی و یەکێتی بووە, بڕیارە گرنگەکان لە کۆبونەوە چوارقۆڵییەکانی قەرارگای نەسر, مەجلس ئەعلای ئیسلامی عێراق و پارتی و یەکێتی دەرچووە, بۆیەشە کە 11 ی مارت لە قاسمە ڕەشەوە , 6 ڕۆژ دوای دەستپێکی راپەڕین و ئازادبوونی زۆربەی کوردستان مەسعود بارزانی و نەوشیروان مستەفا دادەبەزن ئەندامەکانی دیکەی سەرکردایەتی بەرەی کوردستانی لە گەڵ خۆیان نەك ناهێنن بگرە ئاگاداریشیان ناکەنەوە.
مەلاحەسەن وەك سیاسییەکی قسە لە روو بوێر ناسرا بوو, لە یاداشتەکانی خۆیدا بەم شێوەیە باسی هەندێك لە کۆبوونەوەکان بەرەی کوردستانی دەکات” دوای ئەم دەست درێژییە ناڕەوایەی رژێمی عێراقی دژی کوەیت ئەمە وەك ك.هەرێم داوامان کرد, کە سەرکردایەتی بەرە کۆببێتەوە بۆ وەرگرتنی هەڵوێستێك لەو دەست درێژییەی رژێم هەرچەندە کارگێڕی بەرە بەیننامەیەکی لە دژی ئەم دەست درێژیە دەرکردبو. دیار بوو بڕیار درا بە گرێدانی کۆبونەوەکە لە گوندی راژان, لەم کۆبونەوەیەدا کاك مەسعود و کاك کۆسرەت ئامادە بوون,

لە لای ئەمەشەوە هاوڕێ کەریم و من و هاوڕێ رەوەند کە نوێنەرمان لە کارگێڕی بەرە ئامادە بووین, کەبونەوەکە هەر لە بەیانیەوە تا ئێوارە درێژەی کێشا. بەڵام هەر چەند وەفدی ئەمە زۆر هەوڵی دا, کە سەرکردایەتی بەیانێك دەربکات و رسوای ئەم دەست درێژی رژێم دژی کوەیت بکات هەندێ لایەنی بەرە بە تایبەتی پارتی لە گەڵ دەرکردنی بەیاننامەدا نەبوون بەم شێوەیە کەبونەوەکە بە بێ وەرگرتنی هەڵوەست کۆتایی پێ هات".
دیارە یەکێتی نیشتمانی کوردستان لە گەڵ بەیاننامەکەی دەستەی کارگێڕی بەرەی کوردستانیش نەبووە" بەڵام بەپێچەوانەی ئەم بیرکردنەوەی سەرکردایەتی یەکێتی نیشتمانی کوردستان، بەرەی کوردستانی کە بارەگاکەی لەڕاژان بو لای کاك مەسعود بارزانی، بەیانێکی ئیدانەی دژ بە داگیرکردنی کوەیت دەرکرد. بەیە یەکێتی دەستبەجێ ناڕەزایی دەربەی و، نوێنەرەکەی خۆی کە کەچکردو (جەبار فەرمان) بو لە بەرەی کوردستانی بە قاسمڕەشێش سەحبکردەوە، داوای لە بەرەی کوردستانیکرد کە ئەو بەیاننامەیە تەعبیر لەبیروڕای ئەمە ناکات بکێشرێتەوە".
بەرەی کوردستانی لە 12ی ئەگستی 1990, واتا 10 رۆژ دوای داگیرکردنی کوەیت بەیاری ئاگر بەستی دا بەرامبەر عێراق" حیزبی شیوعی و پارتی گەل دژی بەیارەکە بوون, پاسۆکیش بەشداری نەکردبوو".
فەتاح تەفیق فەتاح ناسراو بە مەلا حەسەن کە لەو کاتە نوێنەری حیزبی شیوعی بووە لە بەرە دەڵێت "لە ناوەڕاستی مانگی کانوونی دووەم 1991 بۆمبارانی ئاسمانی دەستی پێکرد.ئەم بۆمبارانەش نزیکە چل رۆژی خایاند پێش ئەوەی هێرشی سەر زەوی دەست پێبکات.ئەمە ئەم جارەش داوای بەستنی کەبونەوەی سەرکردایەتی بەرەی کوردستانی-عێراق کرد, دیسان رەزامەندی بە بەستنی ئەم کەبونەوە کرا, لە گوندی راژان ئەم جارە مام قادر و من بەشداریمان کرد لە تەك هاوڕێ رەوەند لە کۆتایی مانگ… دیسان کاك مەسعود سەرپەرشتی کەبونەوەی کرد ئەمە لەو کەبونەوەیەش داوای دەرکردنی بەیاننامەمان کرد, بەڵام ئەمارەش پارتی رازی نەبوو لەسەر دەرکردنی بەیاننامەکە. یەکێتیش لایەن گری دەرکردنی بەیاننامەکە نەبوو, من تا ئێوارە سوور بونی خۆم لەسەر دەرکردنی بەیاننامەکە کرد. کاك مەسعود گوتی باشە بەیاننامەکە دەربکەین بەڵام رەنگە لەسەر ناوەڕۆکی رێك نەکوین, بەم جۆرە جارێکی تر کەبونەوە بە دەرئەنجام کۆتایی هات".
بەم شێوەیە بەیاننامەی سەرکردایەتی سیاسی کەوتە دوای سێ رۆژ لە راپەڕینی خەڵکی کوردستان, کە سەرەتا لە کەڵەکەوە دەستی پێکرد.
مەلا حەسەن دەڵێت "لە 7ی ئاداری 1991 کاك مەسعود لە گەڵ هەندێ

ئەندامی ه س پارتی هاتە قاسمە رەش ئەمەشیان ئاگادار کرد. کە
ئێوارەی ئەو رۆژە کۆبونەوەی بەرە لە قاسمە رەش دەکرە من و هاوەڵ
مام صاڵەح بەشداریمان کرد لەو کۆبونەوە گرنگەی سەرکردایەتی بەرەی
کوردستانی کە بڕیار درا ئەمجارە بەیاننامەکە دەربکەین و جەماوەر
لە هەمو کوردستان هانبدەین بۆ راپەڕین دژی دام و دەزگاکانی رژێم
و لە کوردستان دەریان پەڕێنین. نووسینەوەی بەیاننامە بە کاك
ئازاد بەرواری و من و هۆشەنگ لە پارتی گەل سپێردرا, ئەمەش هەر
بەیاننامەکەمان ئامادە کرد و لە ئێزگەی یەکێتی و پارتی
خوێندرایەوە بۆ بلاوکردنەوەی بەیاننامەکە جۆش و خرۆش ی جەماوەر
زیاتر پەرەی سەند هەر بۆ رۆژی دوایی جەماوەری شاری سلیچمانی شاری
هەلچمەت و قوربانی راپەڕین وشارەکەیان لە دامودەزگاکانی رژێم پاك
کردەوە."." کۆبونەوەکە 6 مانگ کراوە نەك 7".
مەسعود بەرزانی تایبەت بەو کۆبوونەوەیە دەنووسێت " ڕۆژی 6ی
ئاداری1991سەردانی قاسمە ڕەشم کردو، لە گەڵ نەوشیروان مستافا و
برایانی سەرکردایەتی بەرە لە ناوچەکە کۆبومەوە،. لە
کۆبوونەوەکەدا کە ڕەسووڵ مامەندو مەلا حەسەن لە حیزبی شیوعی و
م.شوان لە پاسۆك ئامادە بوون. دوای تاوتوێکردنی بارودۆخەکە،
بڕیار درا کە لە هەردوو ئێزگەی دەنگی کوردستان و دەنگی گەلی
کوردستانەوە زانیاری و ڕێنمایی پێویست بە جەماوەری کوردستان
بدرێت. “.
لە پێشمەرگەیەکی ئەو کاتی ینك بەناوی دانا حەمە عەزیز دەنووسێت"
وتوێژەکانی نەوشیروان مستەفا و سەرکردایەتی یەکێتی بە قەناعەت
پێکردنی لایەنەکانی بەرەی کوردستانی بە بەشداریکردن لە ڕاپەڕین،
بە ئەنجام بوو، هیچ کام لەلایەنەکانی بەرە ئامادە نەبوون بەشداری
ڕاپەڕین بکەن، بەڵکو دژی بوون و خەڵکیان سارد ئەکردەوە،
سەرکردایەتی حسك ئەیانووت ئەمە خۆمان توشی ئەم مەعمەعەیە ناکەین
“.
مام سەید کاکە لەم بارەیەوە لە یاداشتەکانی خۆی بەم شێوەیە وەڵام
دەداتەوە" ئێوارەیەك کادیرەکانی یەکێتی"سەفین مەلا قەرەو بەکرە
سور و جەلال ئیلنجاخی" لەگەڵ چەند کادیرێکی دی ئەمانە لەناو
یەکێتی کادیری پلە دوو بوون هاتنە سەردانمان و بە هیوابوون دەیان
گوت جارێکی تر کورد نە شەڕی پێدەکرێ و نە خۆپیشاندان, تا درەنگ
گفتوگۆیان لە گەڵ کردین, دڵنیا بووم لەوەی کە رژێم رووخاوە بەڵام
قسەکانی ئەوان زۆر کاری لێکردم, هەستان رۆیشتن خەوم لێکەوت سەعات
10ی شەو پاسەوانەکان بانگیان کردم گوتیان میوانت هاتووە, کە چووم
سەیرم کرد" دوو مەلای ئەنجومەنی باڵا لە تەهران لە گەڵ بەرپرسی
قەرارگای رەمەزان لە باختەران هاتبوون" چایان بۆ هێنان و چایان

خواردەوە گوتیان هیچتان زانیوە لە رانییە؟, گوتم نەخێر هیچمان نەزانیوە گوتیان ئێوە هێزتان چۆتە خوارێ؟… من زۆر ترسام وام زانی خەبەریان لێداوین چونکە ئێران پێی ناخۆش بوو بچینە خوارێ و لە گەڵ لێدانی ئەمەریکا ئێمەش لە رژێم بدەین, گوتم بەڵێ کە شەڕ لە نێوان ئەمەریکا و عێراق راوەستا ئێمە پێشمەرگەمان بۆ لێدانی رژێم ناردە خوارێ, ئەوانیش گوتیان رانیە و پێشمەرگەی ئێوە واتە سۆسیالست لەناو رانیە یە راستی بێت هەموو حیزبەکان لەوانمان زانی کە رانیە گیراوە راپەڕین دەستی پێ کردووە.”.

هەرچەندە فەرەیدون عەبدالقادر لە یاداشتەکەیدا دەڵێت” میحوەری ڕاپەڕین، لە بەرەبەیانی ڕۆژی 5/3/1991دا، توانییان شارۆچکەی ڕانیە بکەنە دەروازە بۆ ڕزگارکردنی ناوچەکان….”.

پێی دەچێت لەو سەرو بەندەدا ئێران دژ بە لێدانی عێراق بووبێت, تەقە راوەستانەکەی بەرەی کوردستانیش لە ژێر کاریگەری ئێرانییەکاندا بووبێت , ئەوان ترسابووبێتن لە لێدانی عێراق و هاتنی ئەمەریکا, ئەمەیان بە تەڵە بۆخۆیان زانیبێت, بۆیە نەیان هێشتووە بەیاننامەش دەربکەن, کە دوایی خۆپیشاندان خۆرسکانە لە زووبیچرەوە دەستی پێکرد, ئەوجا هەلەکە دەقۆزننەو□ و هانی پارتی و یەکێتی دەدەن بجوڵێن, لە لایەکی دیکەوە وەك مام جەلال ئاماژەی پێ دەددات خوای مفاوەزات بوونە لە گەڵ بەعس, بەڵکە لەو بێهێزییەوە ئێسکێکیان بۆ فڕێ بدات.

سەید کاکە لەم بارەیەوە دەڵێت” یەکێتی خۆی ئامادە کرد, ئەگەر هاوپەیمانان لە عێراق بدات, ئەوانیش لێی دەن, بەڵام ئێران بەوە رازی نەبوو, یەکێتی پاشگەز بووەوە. “.

سەبارەت بەوەی لایەنەکان بەرەی کوردستانی ئامادە نەبوونە بەشداری راپەڕین بکەن, مەلا حەسەن دەڵێ چەندین سەرکردەمان وەك ئەبو فاروق, پەخشان زەنگەنە, جەلال دەباغ وە لە عەرەبەکان ئەبو یەسارو سەعدون و چەندینی دیکە لەناو شاردا بوون, لەناو خۆش هیچ کات بێ پێشمەرگەی شیوعی نەبووە, وە ئەوان لە 6ی مانگ یەکەم خۆپیشاندانیان لە هەولێر رێك خست, کچەکەی مەلا حەسەن لە پێش جەماوەرەوە دروشمی داوە لە بەردەم پارکی شار لە جەرگەی هەولێر.

گفتوگۆی ئەگەرەکان و نەخشەی راپەڕین

هەموو گفتوگۆو بەرنامەی راپەڕین, خوێندنەوەی ئەگەر بووە, هەموو لایەنەکان بە کۆمۆنیستەکانیشەوە کە لەو کاتە لەناو شاردا کاریگەر بوون و جەماوەریان هەبوو لە راپەڕین و دوای راپەڕین لە رامان□ینی بەعس لە شاری هەولێر لە 17-7-1991 رۆڵی گرنگیان هەبوو, لە

کۆڕەکەوە تا سلێمانی و هەولێر بەشداری چالاکانەی راپەڕینیان کرد, هەمووی لە ئەگەری نێوان لێدان و لێ نەدان, روخان و نەوخان بووە, لە لێدان چی بکرێت لە لێ نەدان چی بکرێت, دیارە لە کاتی لێ نەدان بێدەنگی کردنەوە هەستانە بە مایەی خۆ, با بزانین گفتوگۆی ئەگەرەکان چی بووە؟.

مام جەلال لە دیداری تەمەندا دەڵێت" من رام وابوو لە عێراق دەدرێ, برادەران رایان وابو, لێیە نادرێ ئەوە گەڵتەیە سەدام لە کوەیت دەکشێتەوە, …. لە ناو برادەراندا تەنها کۆسرەت پشتگیری راکەی منی دەکرد. برادەرانی تر رایان وابوو لێی نادرێ و خۆمان تووشی ئەو بەڵایە نەکەین و عێراق لەمان دەتەرێ . …ئەو کاتە هەستی گفتوگۆ کردن هەبوو لەگەڵ بەعس".

نەوشیروان مستەفا لەبارەی ئەگەرەکانەوە دەڵێت"ئەو کاتەی عێراق پەلاماری کوەیتی دا، وەکو باسم کرد ئێمە بارەگاکانمان لە قاسمەڕەش و زەڵێ بو. زنجیرەیەك کۆبونەوەمان بە ئەندامانی سەرکردایەتی، بە فەرماندەکانی پێشمەرگە، بە کادرە پێشکەوتوەکانی یەکێتی، کرد بە ئەوەی چی بکەین و چی نەکەین، یان هەڵوێستمان چی بێت. لەو زنجیرە کۆبونەوانە ژمارەیەك ئەگەرمان دانا. ئەگەر بەو مانایەی عێراق ڕۆشتوە و کوەیتی داگیر کردوە، ئەگەر لە کوەیت کشایەوە، ئێمە هەڵوێستمان چۆن بێ. ئەگەرێکی تر ئەوە بو، ئەگەر عێراق مایەوە و لە کوەیت نەکشایەوە و لێی نەدرا. یەعنی ئەگەر عێراق توانی کوەیت بکات بە بەشێك لە قەڵەمڕەوی خۆی، ئێمە هەڵوێستمان چۆن بێز".

لە فەرەیدون عەبدوالقادر خۆی و حەمە تەفیق بە ئەندازیای نووسینی ئەگەرەکانی ینك دەزانێت دەڵێت"کاك نەوشیروان داوای لە من و کاك حەمە تەفیق کرد، بەرنامەی ئەگەرەکان بنووسین، حیسابی هەموو ئەگەرەکان بکەین!.

وەلە رەباز کە لە یاداشتەکانیدا زۆر راستگۆیانەیە باسی ترسی خەیان دەکات لە جولە کردن"لە ڕاستیدا ئێمە تەواوی ئاگایمان لە چارەنووس ڕاپەڕینەکەی ناوەڕاست وجنووب نەبوو، چونکە ئەوان هیچ پرس یان تەنسیقکیان لەگەڵ ئێمە نەبوو، بۆیە مەترسی ئەوەمان هەبوو ڕاپەڕینی ئەوە تێکبشکێ و ئەمەش ئەگەر جوولەمان کرد ڕق و کینەی هەمووان بڕژێنێتە سەر گەلی کوردستانی بێ دیفاع، بۆی وەك کارێکی سەرەتایی بڕیاردرا شانەی چەکداریی بە کاتی پێویست چەکدار بکرێن…".

سەرکەوتی جیهاز کە عەدەد جیهازی نەوشیروان مستەفا بووە لەو رۆژانەدا دەڵێت"داگیرکردنی کوەیت لە 2 ی ئابی ساڵی 1990، لە لایەن سەدام حسین ەوە، دەرفەتێکی زێڕین بو بە کورد و هێزەکانی تا تۆڵەی خۆیان لە بەعس بکەنەوە. سیاسەتی سەرکردایەتی یەکیتی نیشتمانی

كوردستان لەو كات و ساتەدا ئەوە بو، كە هيچ بەياننامەو تەسريح و هاشوهوشێك نەكرێ نە بە ئيدانەكردن، نە بەپشتگيريكردن، ب□ك□ خۆمان بێ دەنگ بكەين و ئێستا ئيتر كاتى فەرمان و كردارو خۆئامادەكردنە بۆ ئەگەرەكان. ئەگەر سەدام لەژێر زەختى دەولى دا كشايەوە، ئەگەر نە كشايەوەو لێى درا.”.

كۆبونەوە چوار قۆڵييەكانى قەرارگاى نەسر لە گەڵ مەجلس ئەعلاى ئيسلامى عێراق و يەكێتى و پارتى هەموو گفتوگۆكانيان لە مانگى ئابەوە تا كاتژمێرەكانى پێش راپەڕين لە ياداشتەكاندا بخوێنيتەوە هەمووى لە نێوان ئەگەرى لێدان و لێ نەدان خولاوەتەوە, ئامادەكارى بوو بۆ ئەگەرەكان, پلانەكانيان پلانى حازر خۆرى بووە, ئەوەشى رووي دا سوارى ملى راپەڕينى خۆڕسكى خەڵكى عێراق و كوردستان بوون, جەماوەر لە ئەوان شۆڕشگێڕتر بوون.

ئەگەرەكەى حازم كوتك

حازم كوتك لە بنەماڵەيەكى جوتيارى فول دز ب□ ئاغايى دەشتى هەولێر چاوى بە دنيا هەڵهێناوە, شۆرشگێڕييان فولە بە بنەماڵەوە, كاتێك لە ئێران خەريكى شۆفێرى دەبێت وەك زۆربەى پێشمەرگەكانى ديكە, لە خۆشى داگيركردنى كوەيت كە بە گەورەترين كەرايەتى سەدام دەزانێت لە يەكەم چركەوە, كە هەواڵەكەى دەبيستێت “حازم كوتك دوو نەفەرى هەبووە بيانبات بۆ سەردەشت، لە خۆشى ئەو هەواڵە نايانبات، گوايە بزن نانى شوانى خواردووەو سەدام دەڕوخێت و دەگەڕێتەوە بۆ تاقيبى هەواڵەكە, شار بە شار دەگەڕێت بەدواى خوێندنەوە بۆ ئەگەرەكان”.

حازم ڕۆژى لێدانى عێراق ماشينەكەى لێ دەبێتە بەڵاو دەيداتەوە بەوەى ل□□ى كڕيوە بە زەرەر, چونكە لاى مس□□گ□رە ئەم كەرايەتييەى سەدام سەرى دەخوات.

گەڕانەوە دواى ئازادى هەولێر

لە كاتێكدا هەزاران ژن و پياوى وەك خەجە باوە لە هەولێر لە پێشەوەى خەلچكدا بوون ئەوێ رۆژێ, دواى مسۆگەر بوون لە ئازادكردنى شارى هەولێر, ئەوجا مەسعود بارزانى و نەوشيروان مستەفا, بێ ئاگاداركردنەوەى لايەنەكانى ديكەى بەرەى كوردستانى, بە بێ دەنگى بڕيارى هاتنە ناوەوەى باشوورى كردستان دەدەن و لە سنوور د□ پەرشێنەوە, لايەنەكان دى لە گەڵ خۆيانا ناهێنن.

مەسعود بارزانى دەڵێت” لە 11ى ئادارى 1991-دا، لە قاسمە ڕەشەوە بە ڕێكەوتين و بۆ ماوەى چەند كاتژمێرێك بە پێ ڕۆيشتين، سەيارەكان لە نزيك سونێ چاوەڕوانمان بوون، لەوێوە بەرەو ڕانيە ڕۆيشتين.”.

بە قسەى سەيد كاك ب□□ت” كاك مەسعود و كاك نەوشيروان بە

ئۆتۆمبیلەکەی سەید کاکە، دەگەنە ئەو ئۆتۆمبێلانەی بەدوایانا ناردرابوو. لە هاتنەوەشیان لە بری ئەوەی یەکسەر بگەنە هەولێر، لە بەتواتە و سەرچیا میوانی دوو ئاغای موستەشار دەبن.

ئەگەر

ئەگەر راپەڕین لە کوردستان وەك باشووری عێراق سەرکوت بکرابایا بە دەستکەوتەکانی کۆڕەو، وەك هەڵەبجەو ئەنفال پاڕوان و نەخشە داڕێژەرو ئەندازیاری نابوو، بگرە ئەندازیارەکەشی وەك تاوانەکانی هەڵەبجەو ئەنفال و حاجی ئۆمەران کە هەیان بوو خۆیان دەشاردەوە، وەك ئەو تاوانانە هەتیو و بێکەس سەری دەنایەوە، کەس نەك باسی ئەندازیاری ناکرد، بگرە بەڵگەنامەی قولابیشیان بۆ پاکانە کردن لێی دروست دەکرد.
تا ئێستا هیچ بەڵگەیەکی بڵاو کراوە نییە هیچ هێزێکی کوردی پێش ئەو مێژووە” راپەڕینی بەسرە1-3-1991 “بانگەوازی بۆ راپەڕین کردبێت، ئەوەی هەبووە جوڵەو پەیوەندیکردن و خۆ رێکخستنەوە بووە بە بێ دەنگی، بگرە چاویان لە مفاوەزات و رێکەوتنیش بووە، لەو بە ئومێدییەی تێی کەوتبون وەك خۆیان وتویانە جورئەتمان نییە وەك م م بەڵێین ئاش بەتاڵە. دەشێت دوای گرتنی کوەیت وەك خوێن جمانی بهارانە ئومێدێکیان پەیدا کردبێت لایەکیان لێ بکرێتەوە،
منداڵێکیش بەو کەم هۆشییەی خۆیەوە بایی ئەوە ژیری هەبوو، دوایی حەقدەی جەنیوەری 1991 کە دەست بە لێدانی عێراق کرا ئەگەرێك بۆ روخانی رژێم لە ناو کۆمەڵێك ئەگەری دی دابنێ.
هەموو کەس لە تاریك و روونی شەبەقی بەیانی پێنج شەممەی رێکەوتی 17-1-1991ەوە دەیزانی سەدام لە شکستە، چاوەکان دوکەڵ و ئاگری فڕۆکەکانی هاوپەیمانانی دەبینی، گوێیەکانیش گوێ بیستی تەقینەوەکان بوون، لەبان خانووەکانەوە چەپڵەیان بۆ لێدەدرا.
بە بڕوای ئەوە راپەڕینێك دوای ئەم هەموو روداوە گەرم و شکستە مەزنەی سەدام هاتبێت، دەشێت ئەندازیاری هەبێت؟؟، وە ئەندازیارەکەشی بە خۆیان فیشەکێکیان نەتەقاندبێت؟؟ ئازیزێکیان خوێن لە لوتی نەهاتبێت؟؟؟؟؟، لەناو رداوەکان نەبووبێتن؟.

کۆڕەو سەرکەوت

راپەڕین تەنها دوو ساڵ و نیو دوای هەردوو تاوانی هەڵەبجەو ئەنفال ئەنجامدرا، هێشتا شوێن بزر بوونی ئەنفالکراوان و کیمیابارانکردنی هەڵەبجە لە زەینی خەڵکدا مابوو، هێشتا دوکەڵی کیمیاوی و تۆپ و تەزی روخانی گوندەکان و کوشتنی خەڵك لە بەرچاوان بوو، هێشتا خەڵك بە دوای چارەنووسی ئەنفالکراوانەوە بوون بە زیندویی، هێشتا ترس و

لەرزی فڕێدانە خوارەوەی هاووڵاتیان لە کۆپتەرەوە لە زەوین و هێشیاندا بوو, هاوکات دژە سەرکوتکردنی راپەڕین لە باشووری عێراق.
حوسێنی زیندوو” حوسێن کامل” گولەی تانکەکەی کە نای بە حوسێنی مردوەوە, نیشانەی دەست نەپاراستن بوو. کوژرانی 5000 بەعسی لە راپەڕین بە کوشتنی 100 هەزار لە هاووڵاتیانی باشوور وەڵام درایەوە, ئەم دوو وێنە تراژیدیایە ئێستا و 88 خەڵکیان هاندا کۆڕەو بکەن. لە سەرەتادا هێزەکانی بەرەی کوردستانی لە ناو شاری هەولێر رێگری توندیان لە خەڵك کرد شار بەجێ بهێڵن, ئەمە تا بەرە بەیان بە ئۆتۆمۆبیلی پڕ لە ژن و منداڵی جل وبەرگ رەشەوە, هەموو لە پرسەی شەهیدو ئەنفالدا بووین, رێگایان نەدا لە شار دەرچینە دەرەوە, وەلێ کە گولەی تۆپەکان گەیشتە دەوروبەری هەولێرو رێگرکەران هەڵاتن, ئیتر وەك روبار جەماوەر رێگای خۆی کردەوە, لێرەشدا خوێنی ئەو خەڵکەی لەو رۆژەدا بووونە قوربانی لە ئەستۆی چەکدارەکانی بەرەی کوردستانییە ئەوانەی کە رێگرییان کرد.
خەڵك بە بەجێ هێشتنی ماڵ و شار, ئەو داستانەیان خولقاند کە لە مێژوودا ناوی نرا کۆڕەو, دوای تەنها چوار رۆژ, داستانی برسی و سەرما بردووەکان چووە سەر مێزی نەتەوە یەکگرتووەکان.5ی ئەپرێل بڕیارێکی هەشت خاڵی بەناوی بڕیاری 688 لە لایەن ئەنجومەنی ئاسایشەوە دەرچوو بۆ پاراستنی خەڵکی سفیل, بەمەش کۆڕەو بووە هۆکاری گۆڕانکاری بۆ یەکەمجار لە مێژووی گەلی کورددا لە باشووری کوردستان. هەڵەبجە و ئەنفال لە کاتی خۆیدا نەیانتوانی کاریگەری دابنێن, بەڵام کۆڕەو کە روحی نەمردووی هەڵەبجەو ئەنفال و کاردانەوەی ئەو دوو تراژیدیایە بوو, جیهانی هێنایە دەنگ=.
راپەڕین ئەنجامی نەبوو, وەلێ شکستی راپەڕین بووە سەرکەوتن. دوو هۆکاری دواتر هاتنە پێشەوە شەڕی کۆڕەو و بە رادەی کەمتر ئەزمە و راپەڕینەکانی مانگی تەموزی هەمان ساڵی ناو شارەکان, وە سەرکەوتنەکانی پێشمەرگە لە سەرقەڵاو گەرمیان, هەموو ئەمانە سەرکەوتنەکانی کۆڕەویان جێگیرترو بەرفراوانتر کرد.
کەواتە لە راستیدا هەر ئەمەی جەماوەر ئەندازیاری راپەڕین بوبێتین, ئەوا بێشك ئەندازیاری کۆڕەوی ملیۆنی و راپەڕینی تەموزی ناو شارەکان بووین, ئەم واقعەی دروست بووە بەری رەنج و تێکۆشای هەموومانە, نەك بەشداربووانی کۆبونەوەکانی فەیلەقی نەسر لە کرماشان و بە دەست لێدان بە هاوکاری پاشکۆکانی ئێران لە باشوور جوڵەیان کرد.
هەموو روداوەکان ئەوە دەرەخەن, دەستپێکی راپەڕین لە عێراق و کوردستان خۆرسکی بووەو ئەنجامی رق لە شکست و سەرکوت, نەك ئەنجامی نەخشەو پلانەکانی کۆبونەوەکانی کرماشان و رێنوێنییەکانی فەیلەقی

نەسر.
لەرەدایە رەو کردن و راکردن بەسەر پەلامارو هەرشدا سەردەکەوێت, بیچ چەك بەسەر چەكداریدا, ژن و منداڵ بەسەر سمێڵ و باسکی بەهەزدا, ئەمە مێژوویەکی نوێیە لە جیهانی نوێدا.

سەرچاوەکان:

الانتفاضة الشعبانیة – ویکی شیعة
https://www.albasrah.net/ar_articles_2023/0823/safwat_140823.htm
https://www.facebook.com/watch/?v=1069997837562544
https://www.youtube.com/watch?v=lQTtedTyLyg
https://www.youtube.com/watch?v=kKcZqzChj28
https://merip.org/1992/05/why-the-uprisings-failed/
https://elaph.com/Web/Opinion/2018/07/1214054.html
https://www.historyofkurd.com/2016/03/16/%D8%B1%D8%A7%D9%BE%DB%95%DA%95%DB%8C%D9%86-%D9%88-%DA%86%DB%95%D9%86%D8%AF-%D8%B1%D8%A7%D8%B3%D8%AA%DB%8C%DB%95%DA%A9%DB%8C-%D9%85%DB%8E%DA%98%D9%88%DB%8C%DB%8C-/%D8%A8%DB%95%DA%B5%DA%AF%DB%95%D9%88
حەفتاو ساڵ ژیان … پەنجاو نۆ ساڵ تێکۆشان (بیرەوەریەکانی خەباتی مەلا حەسەن) فەتاح تەفیق فەتاح چاپی یەکەم 2008 – چاپخانەی وەزارەتی رەشنبیری هەولێر
هەڵۆ سوورەکانی قەندیل فەرەیدون عەبدوالقادر 2020 دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم
بارزانی و بزووتنەوەی رزگاریخوازی کرد بەرگی چوار, بەرگی پێنجەم چاپی یەکەم حوزەیرانی 2022
مام جەلال دیاری تەمەن ئامادە کردنی سەلاح رەشید- بەشی دووەم -چاپی یەکەم 2017 چاپخانەی کارۆ
قەندیل بەغدای هەژاند.. بەشی سێیەم نووسینی ڕێباز چاپی دووەم 2011
57ساڵ خولانەوە لە ژێر وەهمی شۆڕشدا حازمی عەلی کوتك- دەزگای فەربون 2020
بیرەوەری پێشمەرگەیەك سەید کاکە چاپی چوارەم, 2020-
https://www.peyserpress.com/detail/8505
https://www.wtarikurd.info/2017/03/01/%D8%AF%D8%A7%D9%86%D8%A7-%D8%AD%DB%95%D9%85%DB%95%D8%B9%DB%95%D8%B2%DB%8C%D8%B2-%D8%A8%DB%86-%D9%85%DB%8E%DA%98%D9%88%D9%88%D8%8C-%D9%86%DB%95%D9%88%D8%B4%DB%8C%D8%B1%D9%88%D8%A7%D9%86-